

Nr 185.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående extra ordinarie anställning för vissa folkskollärare vid tjänstgöring i högre skolor; given Stockholms slott den 17 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Josef Weijne.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1950.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet samt statsrådet Lingman anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Weijne, fråga om *extra ordinarie anställning för vissa folkskollärare vid tjänstgöring i högre skolor* och anför därvid följande.

Sedan några år föreligger vid de högre skolorna — varmed i detta sammanhang förstås de högre allmänna läroverken, real- och samrealskolorna, kommunala mellanskolorna, praktiska mellanskolorna, högre folkskolorna, kommunala flickskolorna, privatläroverken samt folk- och småskolesemi-

narierna — en lärarbrist, som för varje år blivit allt svårare. Under de tre senaste åren har det i vart och ett av realskolans teoretiska läroämnen varit en större eller mindre brist på lärare med vederbörlig fackutbildning. Mest utpräglad är lärarbristen i ämnet matematik, där det för närvarande fattas lärare för så många veckotimmar, som motsvara 120 lärartjänster med full tjänstgöring, därest varje tjänst uppskattas till 27 veckotimmar. Men bristen är starkt framträdande i samtliga naturvetenskapliga ämnen, inberäknat geografi. I ämnesgruppen modersmålet och engelska har likaledes inträtt en uppenbar bristsituation liksom i modersmålet och historia med samhällslära. De moderna språken, där det tidigare fanns ett betydande överskott av lärare, befinna sig nu också i bristzonen. Sammanlagt förefanns höstterminen 1949 en brist motsvarande 347 lärartjänster med full tjänstgöring, vilket innebär en ökning av bristen med 150 lärare på två år eller med närmare 77 procent.

För att avhjälpa lärarbristen har man fått anställa dels pensionerade lärare och dels olika slag av lärare med mindre kompetens än den vid ifrågavarande skolor normalt fordrade. Härvid har det — särskilt när det gällt den mera elementära realskoleundervisningen — framstått såsom lämpligt att till ersättare anlita folkskollärare. Så har skett i ej ringa utsträckning. Antalet vid högre skolor tjänstgörande folkskollärare med full eller partiell tjänstgöring var 99 under höstterminen 1947, 142 under höstterminen 1948 och 174 under höstterminen 1949. Av de 174 folkskollärare, som sålunda tjänstgjorde vid högre skolor höstterminen 1949, hade 116 heltids- och 54 deltidsanställning under hela terminen, återstående 4 hade endast anställning för en kortare del av terminen. Av de helterminsanställda folkskollärarna voro 30 gifta kvinnor, hälften med full och hälften med partiell tjänstgöring. Vad beträffar fördelningen på olika skolformer, framgår den av följande sammanställning:

	Heltid	Deltid	Summa
högre allmänna läroverk	19	4	23
real- och samrealskolor	54	11	65
kommunala mellanskolor	8	7	15
praktiska mellanskolor	5	5	10
högre folkskolor	23	15	38
kommunala flickskolor	6	7	13
enskilda skolor	2	4	6
folkskoleseminarier		2	2
småskoleseminarier	2		2
Tillsammans	119	55	174

Tillgången på akademiskt utbildade lärare är icke för närvarande tillräcklig för att för de närmaste åren täcka ersättnings- och utvidgnings-

behovet av lärarkrafter vid de högre skolorna. Och även om de för närvarande tjänstgörande lärarna i enskilda fall kunna åtaga sig fler övertimmar och pensionerade lärare kunna förmås att i större utsträckning åtaga sig åtminstone partiell tjänstgöring, kommer ändock att tillsvidare kvarstå ett lärarbehov, som måste på något sätt täckas. Det är därför nödvändigt att under flera år framåt få i de högre skolorna behålla de folkskollärare, som nu tjänstgöra där, och jämväl att kunna få ytterligare ett icke obetydligt antal folkskollärare att åtaga sig anställning där.

Avlöningsförmånerna för de folkskollärare, som förordnas att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla ämneslärartjänst vid de förutnämnda högre skolorna (utom privatläroverken), regleras av två beslut av Kungl. Maj:t, vilka i huvudsak innefatta följande. Ordinarie folkskollärare skall under tiden för förordnandet äga uppbära *dels* gottgörelse för de avlöningsförmåner i egen tjänst, om vilka han går miste, därvid avlöningsförmånerna i den egna tjänsten skola i det fall, att tjänstgöringsorten tillhör högre ortsgrupp än ortsgruppen för lärarens stationeringsort, beräknas såsom om läraren under förordnandet vore stationerad å tjänstgöringsorten, *dels ock* särskild ersättning med en krona 50 öre för dag under förordnandetiden. Folkskollärare, som icke innehar ordinarie folkskollärartjänst och ej heller är behörig att förordnas såsom extra adjunkt, skall under förordnandetiden äga uppbära *dels* ersättning med belopp motsvarande de avlöningsförmåner, som skulle hava tillkommit honom, därest han för den tid, förordnandet avser, i stället erhållit förordnande såsom extra eller — om förutsättningarna därför äro för handen — extra ordinarie lärare vid folkskolan å tjänstgöringsorten, *dels ock* särskild ersättning med en krona 50 öre för dag under förordnandetiden.

Därest förordnandet omfattar ett helt läsår — vilket normalt omfattar 273 dagar — kommer den särskilda ersättningen att uppgå till $(273 \times 1 \text{ krona } 50 \text{ öre} =) 409 \text{ kronor } 50 \text{ öre}$.

Läroverkens krisutredning — vilken av mig med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsattes den 28 oktober 1949 med uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder, som äro påkallade i anledning av lärar- och lokalbristen vid de högre skolorna — har med skrivelse den 4 mars 1950 överlämnat utredning och förslag angående anställnings- och avlöningsförhållanden för folkskollärare, som tjänstgöra i högre skolor. Som allmän motivering för att krisutredningen nu gör framställning i nämnda fråga har utredningen angivit, att det enligt dess uppfattning icke vore möjligt att med gällande avlöningsförmåner säkerställa fortsatt tillgång i tillräcklig omfattning på folkskollärare i de högre skolorna. Krisutredningen har ansett särskilt angeläget, att möjligheter till extra ordinarie anställning vid de högre skolorna skapades för där tjänstgörande folkskollärare. Lönegraderna ha valts med utgångspunkt från att någon

särskild ersättning utöver lönen ej längre bör utgå. Utredningen har sammanfattat sina förslag sålunda:

Utredningen föreslår sålunda, att folkskollärare, som förordnas att med full undervisningsskyldighet tjänstgöra i högre skola, skall anställas som extra lärare i lönegrad Cg 19, om han vid anställning i folkskola skulle förordnas som extra lärare,

extra ordinarie lärare i lönegrad Ce 21, om han äger behörighet att vinna anställning i folkskola som extra ordinarie lärare och anställningen omfattar minst hel termin,

extra ordinarie lärare i lönegrad Ce 22, om han under två år haft anställning vid högre skola med avlöning enligt Ce 21 eller som ordinarie folkskollärare och anställningen omfattar minst hel termin.

Utredningen föreslår vidare, att bestämmelserna i Saar skola äga tillämpning för denna kategori av befattningshavare under tiden för deras förordnande vid högre skola.

För folkskollärare, som har partiell tjänstgöring i högre skola och som åtnjuter timavlöning beräknad efter löneklass 20, därest han är behörig till anställning som extra ordinarie folkskollärare, och eljest efter löneklass 17, föreslår krisutredningen icke någon ändrad lönesättning.

Utredningen har uttalat, att ett överförande till de högre skolorna av ytterligare något hundratal folkskollärare icke vore ur folkskolans synpunkt ägnat att väcka oro eller vålla nämnvärda svårigheter.

Över krisutredningens förslag ha efter remiss utlåtanden avgivits av statens lönenämnd och statskontoret.

Statens lönenämnd har tillstyrkt förslagen om extra ordinarie anställning och om sluttjänstens placering i lönegrad Ce 22 samt lämnat utan erinran förslaget om Cg 19 såsom begynnelselönegrad. Däremot har lönenämnden föreslagit, att lönegraden Ce 21 i krisutredningens förslag ersättes med Ce 20.

Statskontoret anser också, att goda skäl kunna anföras för att möjlighet öppnas för folkskollärare att erhålla extra ordinarie anställning vid högre skola. Däremot giver det framlagda utredningsmaterialet enligt ämbetsverkets mening icke något direkt stöd för krisutredningens påstående, att den nu utgående särskilda ersättningen för sådan tjänstgöring genomgående vore otillfredsställande såsom stimulansfaktor. När det gäller att avväga ersättningen till folkskollärare vid nu ifrågavarande tjänstgöring måste enligt statskontorets uppfattning utgångspunkten vara löneställningen för de icke-ordinarie ämneslärarna vid de högre kommunala skolorna. Statskontoret anför i fortsättningen:

Uppenbarligen är man härvid nödsakad att placera folkskollärare, som icke ha normalt vitsordad fackutbildning såsom ämneslärare, lägre än ämneslärarna, enär annars mindre önskvärda konsekvenser skulle uppstå. De sakkunnigas förslag rimmar emellertid illa med denna enligt statskontorets uppfattning självklara sats, att den icke helt kompetente vikarien

icke skall ha samma gottgörelse som den, vilken innehar föreskriven utbildning. Enligt förslaget skulle nämligen den nyexaminerade folkskolläraren vid nu avsedd tjänstgöring placeras i Cg 19, två år efter examen med minst ett läsårs tjänstgöring i Ce 21 och efter två års anställning i Ce 21 eller som ordinarie folkskollärare placeras i Ce 22, medan ämneslärare visserligen omedelbart placeras i Cg 20 men därefter endast kan vinna en automatisk förbättring i anställningsvillkoren, nämligen genom placering i Ce 20 efter två läsårs tjänstgöring. Endast i den mån lediga tjänster finnas kan en placering i Ce 22 ifrågakomma.

Det ohållbara i de sakkunnigas förslag lärers klart framgå av det anförda. Särskilt stötande och uppenbart orimligt finner statskontoret det vara, att folkskolläraren efter ett läsårs kortare tjänstgöring skulle kunna placeras såsom extra ordinarie i högre lönegrad (Ce 21) än den extra ordinarie grad, i vilken ämnesläraren automatiskt kan placeras (Ce 20). Ämbetsverket avstyrker sålunda på det bestämdaste, att de sakkunnigas förslag lägges till grund för en reglering av hithörande frågor.

Enligt statskontorets uppfattning äro de nu gällande bestämmelserna väl ägnade att i huvudsak tillämpas jämväl i fortsättningen, om jämkningar vidtagas i två hänseenden. Sålunda bör — såsom tidigare framhållits — möjlighet öppnas att bereda folkskollärare extra ordinarie anställning vid högre skola. Härvid anser statskontoret icke annan lönegrad böra tillämpas än den, som skulle tillkommit läraren vid tjänstgöring i folkskola med 39 veckors lästid eller Ce 19. Tidpunkten för extraordinarieblivandet bör även vara densamma, som om tjänstgöring fullgjorts vid folkskola. Vid sidan härav bör det nu tillämpade arvodet å 1 krona 50 öre för läsdag utgå.

Någon uppflyttning i högre extra ordinariegrad efter viss tids tjänstgöring i Ce 19 anser sig statskontoret däremot icke kunna förorda. För att emellertid skapa vidgade möjligheter för sådana lärare att fortsätta sin tjänstgöring vid den högre skolan även efter den tidpunkt, då de normalt skulle ha kunnat räkna med en befordran till ordinarie folkskollärare (Ca 21), synes dagarvodet efter viss tid böra höjas, så att detta jämte lönen i Ce 19 väl täcker en avlöning i 21 lönegraden. I avseende härå förordar statskontoret, att dagarvodet fastställs till 4 kronor efter det läraren haft två års anställning vid högre skola med avlöning enligt Ce 19 eller såsom ordinarie eller extra ordinarie folkskollärare, allt under förutsättning att han vid sidan av arvodet icke uppbär gottgörelse för avstådda avlöningsförmåner såsom ordinarie folkskollärare. I det sist angående fallet bör givetvis icke någon höjning av dagarvodet å 1 krona 50 öre ifrågakomma.

Departementschefen. De för närvarande utgående avlöningsförmånerna för folkskollärare, som med full undervisningsskyldighet tjänstgör i högre skola, utgöras endast av arvode, nämligen gottgörelse för mistade avlöningsförmåner eller ersättning motsvarande lönen vid anställning i folkskola jämte i båda fallen viss tilläggsersättning. Beslut om dessa avlöningsförmåner har med hänsyn till förmånernas karaktär av arvode under vikariat-tjänstgöring meddelats av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande.

Läroverkens krisutredning har nu föreslagit rätt för nämnda folkskollärare att efter viss tids tjänstgöring vinna extra ordinarie anställning vid de högre skolorna. I denna del har krisutredningens förslag tillstyrkts av

såväl statens lönenämnd som statskontoret. Även jag är av den uppfattningen, att tillskapandet av en dylik rätt är mycket angeläget på grund av det stora behov av folkskollärare, tjänstgörande i högre skolor, som kan förutses komma att föreligga under ett flertal år framåt. Jag tillstyrker därför, att möjlighet beredes folkskollärare, som med full undervisningsskyldighet tjänstgöra i högre skolor, att vinna extra ordinarie anställning vid skolan ifråga.

Införandet av en dylik rätt till extra ordinarie anställning torde emellertid vara av beskaffenhet att böra underställas riksdagen. Jag förordar att så sker.

Läroverkens krisutredning föreslår, att den nuvarande särskilda ersättningen av 1 krona 50 öre per läsdag till här ifrågavarande folkskollärare indrages och att i stället lärarna placeras omedelbart i lönegrad Cg 19 samt efter 2 respektive 4 år i Ce 21 respektive Ce 22. Lönenämnden har icke gjort annan erinran häremot, än att i stället för lönegrad Ce 21 föreslagits lönegrad Ce 20. Statskontoret åter har icke ansett sig kunna tillstyrka högre extra ordinarie lönegrad än den 19:de och icke högre extra-lönegrad än den 17:de. Utöver lön enligt dessa lönegrader skall emellertid enligt statskontorets förslag allfort utgå särskild ersättning, efter viss tids tjänstgöring med betydligt förhöjt belopp.

Jag anser mig för närvarande i likhet med statskontoret icke kunna tillstyrka högre lönegrad än Ce 19 för de folkskollärare med tjänstgöring vid högre skolor, som skola kunna vinna extra ordinarie anställning. Jag förutsätter, att löneställningen kommer att omprövas i samband med den tjänsteförteckningsrevision, som kan bliva resultatet av 1949 års tjänsteförteckningskommittés arbete.

De folkskollärare med full tjänstgöring i högre skolor, som icke bliva berättigade att vinna extra ordinarie anställning, böra anställas såsom extra lärare i lönegrad Cg 17. Ordinarie folkskollärare, som tjänstgöra i högre skolor, böra liksom hittills åtnjuta gottgörelse för mistade avlöningsförmåner i egen tjänst.

Utöver lön i angivna lönegrader (Cg 17 och Ce 19) respektive gottgörelse för mistade avlöningsförmåner böra samtliga folkskollärare, som med full undervisningsskyldighet tjänstgöra i högre skolor, erhålla viss särskild ersättning. Storleken av denna ersättning torde liksom hittills få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma.

För folkskollärares rätt att anställas i lönegrad Ce 19 vid högre skola böra gälla samma villkor som gälla för extra ordinarie anställning vid folkskolan, d. v. s. att minst två år förflutit efter avlagd examen och att läraren under denna tid tjänstgjort minst 256 dagar med full tjänstgöring inom det statliga eller det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet. Extra ordinarie anställning bör vidare endast vinnas, om anställningen vid högre skola omfattar minst en hel termin. Några extra ordinarie tjänster böra

således icke inrättas för detta ändamål, utan i stället bör tillskapas ett s. k. automatiskt extra-ordinarieskap i likhet med det vid folkskolan gällande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att folkskollärare, som med full undervisningsskyldighet tjänstgöra i högre skolor, må i enlighet med vad i det föregående förordats kunna vinna extra ordinarie anställning i lönegrad Ce 19 vid högre skola.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Ekströmer.
